

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені М.П.ДРАГОМАНОВА**

“ЗАТВЕРДЖЕНО”

Декан факультету педагогіки і психології

В.І.Бондар

“ _____ ” _____ 20__ року

**РОБОЧА ПРОГРАМА
вибіркової навчальної дисципліни**

СКУЛЬПТУРА

освітнього ступеня бакалавр

галузь знань 02 Культура і мистецтво
спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво,
реставрація
шифр за навчальним планом ВВ1.2

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми “Скульптура”, затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова від “ ____ ” _____ 20 ____ року, протокол № ____.

Розробники програми: Красноголовець О. С., доцент кафедри образотворчого мистецтва НПУ імені М. П. Драгоманова

Затверджено на засіданні кафедри образотворчого мистецтва “ ____ ” _____ 20 ____ року, протокол № ____

Завідувач кафедри

_____ (Шевнюк О.Л.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Опис дисципліни
Шифр дисципліни ВВ1.2

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань 02 Культура і мистецтво	Кількість кредитів — 12		Методи навчання пояснювально-ілюстративний проблемно-пошуковий екскурсії творче завдання
Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Загальна кількість годин		
Освітній рівень: бакалавр	<i>Денна</i> — 360	<i>Заочна</i>	
	Лекції		
Вибіркова	0		
	Семінарські (практичні) заняття		
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом — 2	Лабораторні заняття		Форми поточного контролю тестування оцінювання практичних завдань
	170		
Семестр — 3,4	Індивідуальні заняття		
	1 год на студента		
Тижневе навантаження (год.) аудиторне — 5 самостійна робота — 5,5	Самостійна робота		
	190		
Мова навчання — українська	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС		Форма підсумкового контролю екзамен
	1:1,1		

Предмет вивчення навчальної дисципліни

Техніки, технології створення пластичного образу в скульптурі (пластичний та дидактичний аспекти).

Міждисциплінарні зв'язки — рисунок, композиція, декоративно-прикладне мистецтво.

Мета і завдання навчальної дисципліни

Мета: оволодіння знаннями та уміннями для творчого засвоєння тривимірного художнього зображення в конструктивному, пластичному та анатомічному аспектах.

Завдання: набуття творчого усвідомлення майбутнього спеціаліста; оволодіння конструктивно-пластичними навичками передачі тривимірного зображення в м'яких матеріалах та набуття навичок композиційної творчості та художнього досвіду для подальшого саморозвитку, як викладача-художника.

II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують

№з/п	Компетентності	Програмні результати навчання
1	K02. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях предметної галузі та сфері професійної діяльності.	ПР01. Застосовувати комплексний художній підхід до створення цілісного образу
2	K06. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).	ПР06. Застосовувати знання з композиції, розробляти формальні площинні, об'ємні та просторові композиційні рішення і виконувати їх у відповідних техніках і матеріалах.
3	K09. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.	
4	K15. Володіти різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах.	ПР07. Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого і декоративного мистецтва.
5	K16. Генерувати авторські новаційні пошуки в практику сучасного мистецтва.	ПР17. Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого та сучасного візуального мистецтва.
6	K13. Розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметного-просторового та візуального середовища, володіти основними класичними та сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки.	ПР16. Володіти фаховою термінологією і методикою образотворчого мистецтва.
7	K17. Здатність інтегрувати смисли та засоби їх втілення у мистецькому творі.	ПР08. Аналізувати, стилізувати, інтерпретувати та трансформувати об'єкти (як джерела творчого натхнення) для розроблення композиційних рішень; аналізувати принципи морфології об'єктів живої природи, культурно-мистецької спадщини і застосовувати результати аналізу при формуванні концепції твору та побудові художнього образу
8	K01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.	
9	K20. Здатність використовувати професійні знання у практичній педагогічній діяльності.	ПР11. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, педагогічної та дослідницької діяльності, сприяти оптимальним умовам для якісного виконання роботи.

III. Тематичний план дисципліни

На вивчення дисципліни відводиться 12 кредитів ЄКТС 360 год.

№ з/п	Назви модулів і тем	Кількість годин (денна форма навчання)					Кількість годин (заочна форма навчання)				
		Ауд	Лекц	Сем (сем)	Лаб	СРС	Ауд	Лекц	Прак (сем)	Лаб	СРС
	Модуль 1. Ліплення простого тривимірного зображення	84			84	114					
1	Скульптура, як один з основних видів образотворчого мистецтва					18					
2	Ліплення елемента рослинного орнаменту.	14			14	8					
3	Формомодуль "яйце" та його композиційні трансформації.					12					
4	Ліплення декоративної маски тварини (тигра, мавпи).	12			12	12					
5	Ліплення частин голови людини (ніс, око, вухо, рот) з	20			20	12					

	класичного зразка.									
6	Ліплення черепа людини з гіпсового зразка.	14			14	14				
7	Ліплення гострохарактерної маски людини за уявою.	10			10	6				
8	Геометризована стилізація фігури людини з використанням формо- модуля «Конус».					16				
9	Ліплення голови з плечовим поясом з використанням експресивного вирішення складових частин (голови, шиї, плечового поясу).	14			14	16				
	Модуль 2. Створення образів складної пластики	86			86	76				
10	Форма фігури людини в пластичному та анатомічному вираженні.					26				
11	Рельєф. Ліплення натюрморту з опудалом птаха.	12			12	10				
12	Ліплення фігури людини в рельєфі.	14			14	10				
13	Ліплення голови людини на виявлення та підсилення характеру.	12			12	10				
14	Композиційне ліплення постаті людини в цільному об'ємі.	22			22	10				
15	Ліплення рельєфної композиції з фігурним елементом в поєднанні з виробом ужиткового характеру	26			26	10				
Разом:		170			170	190				

IV. Зміст дисципліни

Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть год.	
	Всього	Лаб.
Модуль 1. Ліплення простого тривимірного зображення.	198	84
<p>Тема 1. Скульптура, як один з основних видів образотворчого мистецтва. Аналіз видів скульптури: а) кругла; б) рельєф. Монументальна, станкова, декоративно-прикладна скульптура та їх особливості. Скульптура в історичному аспекті (найвизначніші твори, найвидатніші майстри скульптури). Розвиток мистецтва скульптури в Україні. Аналіз скульптурних матеріалів. Методи створення скульптури. Способи обробки скульптурних матеріалів. Особливість скульптури як виду образотворчого мистецтва.</p> <p>Тема 2. Ліплення елемента рослинного орнаменту.</p> <p>Тема 3. Формомодуль “яйце” та його композиційні трансформації.</p> <p>Тема 4. Ліплення декоративної маски тварини (тигра, мавпи).</p> <p>Тема 5. Ліплення частин голови людини (ніс, око, вухо, рот) з класичного зразка.</p> <p>Тема 6. Ліплення черепа людини з гіпсового зразка</p> <p>Тема 7. Ліплення гострохарактерної маски людини</p>		

<p>Тема.8.Геометризована стилізація фігури людини з використанням формомодуля “Конус”.</p> <p>Тема9.Ліплення голови з плечовим поясом з використанням експресивного вирішення складових частин (голови, шиї, плечового поясу).</p> <p style="text-align: center;">Рекомендовані інформаційні джерела</p> <p>Красноголовець О.С. Основи скульптури –К.,2008.</p> <p>Крестовский И.В. Монументально-декоративная скульптура – Ленинград-Москва, 1949.</p> <p>Маркин Ю.П., Бугаева Ю.В. В.Лембрук – М., 1989.</p> <p>Светлов И.Е. Скульптура народной Польши. – М.,1976.</p> <p>Стародубова В.В. Фриц Кремер – М.,1986.</p> <p>Уршадзе И.А. Яков Николадзе – М.,1968.</p> <p>Энн Эллиот Генри Мур: Человеческое измерение. – Лондон, 2001: проблемы, идеи, возможности. – Луганск, 1997.</p> <p>Шевнюк О.Л. Історія мистецтв. – К., 2015</p>		
<p>Модуль 2. Створення образів складної пластики в круглій скульптурі та рельєфі</p>	<p>162</p>	<p>86</p>
<p>Тема 10.Форма фігури людини в пластичному та анатомічному вираженні. Загальні відомості про анатомічну будову людини. Форма черепа людини та особливості його будови. Пластико-анатомічні особливості тулуба людини. Кінцівки, анатомічна будова та пластичні особливості</p> <p>Тема 11. Рельєф. Ліплення натюрморту з опудалом птаха.</p> <p>Тема 12. Ліплення фігури людини в рельєфі.</p> <p>Тема 13. Створення рельєфної композиції з фігурним елементом в поєднанні з виробом ужиткового характеру.</p> <p>Тема 14.Ліплення голови людини з гіпсового зразка на виявлення та підсилення характеру</p> <p>Тема 15. Композиційне ліплення постаті людини в цільному об’ємі.</p> <p style="text-align: center;">Рекомендовані інформаційні джерела</p> <p>Красноголовець О.С. Основи скульптури –К.,2008.</p> <p>Крестовский И.В. Монументально-декоративная скульптура – Ленинград-Москва, 1949.</p> <p>Маркин Ю.П., Бугаева Ю.В. В.Лембрук – М., 1989.</p> <p>Светлов И.Е. Скульптура народной Польши. – М.,1976.</p> <p>Стародубова В.В. Фриц Кремер – М.,1986.</p> <p>Уршадзе И.А. Яков Николадзе – М.,1968.</p>		

4.2. Плани лабораторних занять

№	Зміст лабораторних занять	К-сть годин
1	<p>Лабораторне заняття. Ліплення елемента рослинного орнаменту.</p> <p>Задача: відпрацювати спрощене бачення складної рельєфної форми та геометризувати її основні плани.</p> <p>Робота виконується в глині, в розмірі натуральної величини гіпсової моделі трилисника або квітки лотоса.</p> <p>Прилади і матеріали: глина, підставка, гіпсова модель, інструменти.</p>	14

2	<p>Лабораторне заняття. Ліплення декоративної маски тварини (тигра, мавпи тощо). Задача: Набути уміння і навички в ліпленні маски тварини з використанням трипланового зображення. Робота має елементи творчого пошуку, потребує виявлення фантазії у використанні засобів виразності форми. Прилади і матеріали: глина, підставка, ескіз, інструменти.</p>	12
3	<p>Лабораторне заняття. Ліплення частин голови людини (ніс, око, вухо, рот) з класичного зразка. Задача: поглибити уміння та навички в передачі зображення складної тривимірної форми в ліпленні з натури. Робота виконується в глині в натуральну (або 2/3) величину. Прилади і матеріали: глина, підставка, гіпсова модель, інструменти.</p>	20
4	<p>Лабораторне заняття. Ліплення черепа людини з гіпсового зразка. Задача: Набуття умінь і навичок в ліпленні черепа людини. Робота виконується в глині, в натуральну (або 2/3) величину. Акцент ставиться на виявленні характеру моделі та геометризованій стилізації зображення. Прилади і матеріали: гіпсова голова Сократа, глина, підставка, інструменти.</p>	14
5.	<p>Лабораторне заняття. Ліплення гострохарактерної маски людини за уявою . Задача: Набуття умінь і навичок в реалізації творчого прояву, фантазії, оригінальності в ліпленні маски людини. Робочий матеріал – глина, розмір 20-25 см. Основна увага має приділятися пошуку пластичної виразності форми, загостренню характерних рис . Прилади і матеріали: глина, підставка, інструменти, ескізи.</p>	10
6.	<p>Лабораторне заняття. Ліплення голови з плечовим поясом з використанням експресії складових частин (голови, шиї, плечового поясу). Задача: Набуття умінь і навичок в ліпленні голови з плечовим поясом з виразним фізичним та емоційним станом. Робота виконується в глині, розмір 15-20см.Шляхом композиційних пошуків створити декілька етюдів , які б передавали: а) стан мрійливості; б) стан важких роздумів ; в) стан піднесення, тощо. Прилади і матеріали: ескізи, глина, турнетка, інструменти.</p>	14
7	<p>Лабораторне заняття. Рельєф. Ліплення натюрморту з опудалом птаха. Задача: Ознайомлення з загальною пластикою птаха, його характерними особливостями та набуття навичок в конструктивній передачі його форми в рельєфному зображенні. Робота виконується в глині, розмір 2/3 натуральної величини. Моделювання форми – площинне. Прилади і матеріали: глина, підставка, інструменти, постановка натюрморту.</p>	12
8	<p>Лабораторне заняття. Композиційне ліплення фігури людини в рельєфі. Задача: Набуття умінь і навичок в передачі пластичних особливостей в зображенні фігури людини в рельєфі. Основні етапи роботи: а) вирішення композиційного задуму; б) виконання в розмірі ; в) моделювання форми. Прилади і матеріали: глина, підставка, інструменти, підготовчий матеріал.</p>	14

9	Лабораторне заняття. Ліплення голови людини на виявлення та підсилення характеру. Задача: Набуття умінь і навичок у передачі характерних особливостей пластики та конструкції голови в ліпленні з гіпсової моделі. Основні етапи роботи: а) вивчення характеру моделі; б) виконання в розмірі; в) моделювання форми. Прилади та матеріали: глина, турнетка, інструменти, модель голови.	12
10	Лабораторне заняття. Композиційне ліплення постаті людини в цільному об'ємі. Задача: Набуття умінь і навичок передачі ускладненої пластики постаті людини в роботі з цільним об'ємом. Основні етапи роботи: а) композиційний пошук; б) робота в цільному об'ємі; в) пластичне вирішення твору. Прилади і матеріали: ескіз, глина, турнетка, інструменти.	22
11	Лабораторне заняття. Ліплення рельєфної композиції з фігурним елементом в поєднанні з виробом ужиткового характеру. Задача: Набуття умінь і навичок передачі рельєфного зображення постаті людини в роботі з фігурним об'ємом. Основні етапи роботи: а) композиційний пошук; б) робота в цільному об'ємі; в) пластичне вирішення твору. Прилади і матеріали: ескіз, глина, турнетка, інструменти.	26

Рекомендовані інформаційні джерела

Красноголовець О.С. Основи скульптури –К.,2008.
Крестовский И.В. Монументально-декоративная скульптура – Ленинград-Москва, 1949.
Маркин Ю.П., Бугаева Ю.В. В.Лембрук – М., 1989.
Светлов И.Е. Скульптура народной Польши. – М.,1976.
Стародубова В.В. Фриц Кремер – М.,1986.
Уршадзе И.А. Яков Николадзе – М.,1968.

4.3. Організація самостійної роботи студентів

№	Тема	Кількість годин
1	Скульптура, як один з основних видів образотворчого мистецтва. <i>Опрацювати розділ "Скульптура в історичному аспекті. Розвиток мистецтва скульптури в Україні."</i>	18
2	Ліплення елемента рослинного орнаменту. <i>Виготовити геометризований ескізний малюнок-схему елемента орнаменту.</i>	8
3	Формомодуль "яйце" та його композиційні трансформації (риба, птах, тварина). <i>Підготувати 2-3 ескізні зображення трансформації</i>	12
4	Ліплення черепа людини з гіпсового зразка. <i>Опрацювати методичний матеріал до теми з розробок до навчального посібника "Скульптура".</i>	12
5	Ліплення гострохарактерної маски людини з уяви. <i>Підготувати ескізний матеріал до завдання.</i>	12
6	Геометризована стилізація фігури людини з використанням формомодуля "Конус". <i>Підготувати 2-3 ескізні етюди до завдання.</i>	14
7	Ліплення голови з плечовим поясом з використанням експресії складових частин (голови, шиї, плечового поясу). <i>Підготувати</i>	16

	<i>ескізний матеріал до завдання.</i>	
8	Рельєф. Ліплення натюрморту з опудалом птаха. <i>Зробити ескізні начерки птаха з різних точок зору.</i>	16
9	Ліплення фігури людини в рельєфі. <i>Підготувати ескізний матеріал.</i>	16
10	Створення рельєфної композиції з фігурним елементом в поєднанні з виробом ужиткового характеру. <i>Розробити варіанти композиційного вирішення.</i>	16
11	Ліплення голови людини з гіпсового зразка на виявлення та підсилення характеру. <i>Розробити пластичну характеристику гіпсової моделі в короточасних начерках.</i>	24
12	Композиційне ліплення постаті людини в цільному об'ємі . <i>Розробити варіанти композиційного вирішення зображення постаті людини.</i>	26
	Всього:	190

V. Контроль якості знань студентів

5.1.Форми і методи поточного контролю

	Бали
2 курс – 3 семестр	
Створення гострохарактерної маски людини	14
Передача виразного фізичного та емоційного стану в ліпленні голови з плечовим поясом	16
2 курс – 4 семестр	
Зображення фігури людини в рельєфі	25
Композиційне ліплення постаті людини в цільному об'ємі	45
Поточний рейтинговий бал	100

5.2. Форми і методи підсумкового контролю

№п/п	Вид навчальної діяльності	Кількість балів
2 курс – 3 семестр		
1	Поточний рейтинговий бал - залік	100
2 курс – 4 семестр		
	Підсумковий рейтинговий бал - екзамен	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ НАВЧАЛЬНО-ТВОРЧИХ РОБІТ				
	5 балів	4 бали	3 бали	0 балів
Змістова повнота й оригінальність навчально-творчої роботи 33,3%	Ідея навчально-творчої роботи повністю відповідає змісту завдання, є художньо виразною та цілісною, самостійною та інформативною	Ідея навчально-творчої роботи відповідає змісту завдання, є досить виразною та інформативно, містить елементи оригінальності	Ідея навчально-творчої роботи частково відповідає змісту завдання, є маловиразною й малоінформативно, що ґрунтується на існуючих зразках	Ідея навчально-творчої роботи не відповідає змісту завдання або є невиразною та шаблонною
Образотворча грамотність навчально-творчої роботи 33,3%	Студент застосовує закони і прийоми композиції (єдність, контраст, баланс, рух, домінанта, ритм тощо), використовує образотворчі техніки з майстерністю	Студент частково застосовує закони і прийоми композиції (єдність, контраст, баланс, рух, домінанта, ритм тощо, використовує образотворчі техніки з достатнім вмінням	Студент застосовує закони і прийоми композиції та використовує образотворчі техніки на елементарному рівні	Студент ігнорує закони і прийоми композиції, не володіє образотворчими техніками

Презентація 33,3%	Студент дотримується послідовності виконання всіх стадій навчально-творчого завдання, результат роботи характеризується акуратністю та контролем за процесом	Студент загалом дотримується послідовності виконання всіх стадій навчально-творчого завдання, поодинокі моменти неакуратної роботи не впливають на загальне художнє враження	Студент слабо опанував послідовності виконання всіх стадій навчально-творчого завдання, неконтрольованість і неакуратність процесів заважає художньому сприйманню кінцевого результату	Студент ігнорує грамотну послідовність виконання всіх стадій навчально-творчого завдання, робота виконано неакуратно та поза творчим контролем
----------------------	--	--	--	--

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
80–89	B	добре	
70–79	C		
65–69	D	задовільно	
60–64	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

VI. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ "СКУЛЬПТУРА"

Всього - 360 год., самостійна робота -190 год., лабораторні -170 год

Тиждень	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Модулі	МОДУЛЬ 1																	
Лекції																		
Дати																		
Теоретичні розділи	Ліплення простого тривимірного зображення																	
Теми лекцій																		
Лабораторні заняття	Ліплення елемента рослинного орнаменту			Ліплення маски тварини			Ліплення частин голови			Геометризова-на стилізація черепа людини з класичного зразка			Ліплення гострохарактерної маски людини з уяви			Ліплення голови з плечовим поясом з використанням експресії складових частин		
Самостійна робота	Формомодуль "яйце" та його трансформації								Геометризована стилізація постаті людини з використанням формомодуля "Конус"									
Види контролю	Залік																	
Тиждень	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	
Модулі	МОДУЛЬ 2																	
Лекції																		
Дати																		
Теоретичні розділи	Створення образів складної пластики в круглій скульптурі та рельєфі																	
Теми лекцій																		
Лабораторні заняття	Рельєфне ліплення натюрморту з опудалом птаха.			Ліплення фігури людини в рельєфі.			Ліплення голови людини з гіпсового зразка (на підсилення характеру).			Ліплення рельєфної композиції з фігурним елементом в поєднанні з виробом ужиткового характеру			Композиційне ліплення постаті людини в цільному об'ємі					
Самостійна робота	Форма фігури людини в пластичному та анатомічному вираженні								Ліплення напівголеної фігури людини з гіпсового зразка									
Види контролю	Екзамен																	

14. Рекомендована література

Базова

1. Афанасьев Е. М. Лисенко.- Київ, 1982.
2. Безрукава М. Аалтонен. – М., 1981
3. Белов Г. Терракоты Танагры. – М., 1981
4. Берештянски И. Маргит Ковач.- Будапешт, “Корвина”, 1976.
5. Гагро Б. Иван Мештрович. - Забер, 1987.
6. Георгіу В. Ірмеску.- Бухарест, 1983.
7. Грищенко В. Микельанджело. – М., 1983.
8. Калитина Н. Домье. – М., 1955.
9. Кальницька Л.С. В.Клоков. – К., 1980.
10. Каменский А.А. А.Голубкина. Личность. Эпоха. Скульптура. – М., 1990.
11. Красноголовец О.С. Основы скульптуры.– К., 2008.
12. Полякова Н.И. Скульптура и пространство. – М., 1985.
13. Сапего И.Г. Предмет и форма. – М., 1984.
14. Соколов Г.И. Римский скульптурный портрет. – М., 1983.
15. Тиханова В.А. Лик живой природы. – М., 1990.
16. Уразова Л. Ксаверій Дуниковский. – М., 1986.
17. Чаупова Р. Леа Давидова-Медене. - М., 1973.
18. Чаупова Р. Залькальн Т.– М., 1990.

Додаткова

1. Алешина Л.С. Антон Августинич – М., 1988.
2. Воронина Н. Мераб Бердзенешвили – М., 1981.
3. Ковалев Ф. Золотое сечение в живописи – К., 1989.
4. Крестовский И.В. Монументально-декоративная скульптура – Ленинград-Москва, 1949.
5. Маркин Ю.П., Бугаева Ю.В. В.Лембрук – М., 1989.
6. Светлов И.Е. Скульптура народной Польши. – М., 1976.
7. Стародубова В.В. Фриц Кремер – М., 1986.
8. Уршадзе И.А. Яков Николадзе – М., 1968.
1. Энн Эллиот Генри Мур: Человеческое измерение. – Лондон, 2001: проблемы, идеи, возможности. – Луганск, 1997.

15. Інформаційні ресурси

Доповнення та зміни, внесені до робочої програми в 20__/2019__ н.р.